BÖLÜM IV

ERZURUM KENT BELLEĞİNİ GAZETE HABERLERİ ÜZERİNDEN OKUMA DENEMESİ: BİR ATÖLYE DENEYİMİ

BÜŞRA TOPDAĞI YAZICI

Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü,
busratopdagi@ktu.edu.tr

Giriş- Gazete ve Mimarlık

İnsanlar tarih boyunca kendi sözlerinin, zamanın ve mekânın sınırlarını aşması için iletişim araçları icat emişler ve yalnızca karşılıklı konuşarak değil bu araçlar üzerinden iletişim kurmuşlardır (Taş, 2017). İnsanların gerek yakın gerekse uzak çevrelerinde olup bitenler hakkında bilgi almalarını bu amaçla özelleşmiş ve geliştirilmiş bazı araçlar sağlamaktadır. "Kitle iletişim araçları" adı verilen bu araçlar, kitleleri haberleşme ağı ile birbirine bağlamaktadır (Tokgöz, 1981).

Kitle iletişim araçlarından biri olan gazeteler, ülke ile toplumun genel durumunu yansıtan çeşitli olay ve vakaların hikayelerini ya da özetlerini sunar. Haberler; yaşanan olaylar, halkın ilgi alanları, okuyucuların öğrenmek istediği konular ve gelecekteki tarihi olaylar olarak tanımlanabilir. Bir olayın ya da bilginin medyada yer alıp almayacağını belirleyen "haber değeri" kavramı, olayın önemi, güncelliği, coğrafi ya da kültürel yakınlığı, içerdiği çatışma veya çekişme, ilgi çekici ya da sıra dışı oluşu, insanlarla olan duygusal bağlantısı ve önemli kişileri içermesi gibi çeşitli faktörlere dayanır (Tokgöz, 1981).

Gazeteler, haber sağlayarak kitle iletişim araçlarının temel rollerini üstlenirler fakat bu roller yalnızca haber yayını ile sınırlı değildir. Siyaset, ekonomi, bilim ve tarih gibi çeşitli alanlarda sürekli etkileşim içerisinde olarak, bu konularda topluma geniş çaplı bilgi sunarlar (Arabacı, 2004; Başaran İnce, 2010). Toplumsal değerler ve farklı kültürler arasında bir köprü görevi görerek, bilgilendirme, kültürel gelişim, entegrasyon, eğitim ve eğlence gibi çok yönlü işlevleri yerine getirirler. Toplumsal değerlerin aktarılmasında ve bireylerin sosyal entegrasyonunda etkili olan gazeteler, medyanın siyasi, kültürel ve tarihi bellek oluşumundaki rolünü pekiştirir (Başaran İnce, 2010). Gazetelerin değeri, üç temel açıdan ele alınabilir. İlk olarak, gazeteler dönemlerinin öne çıkan siyasi ve toplumsal görüşlerini kayıt altına alır. İkincisi, günlük olay kayıtlarıyla tarihsel bir arşiv görevi üstlenirler. Üçüncü olarak, gazeteler bazen günlük haberlerin ötesine geçer ve uzun süreli, derinlemesine araştırmalara dayalı haberler yayınlayarak, okuyucularına belirli konular hakkında daha kapsamlı ve analitik bilgiler sunar (Tosh, 1997). Kitle iletişim araçları, toplumsal yaşamın bir parçası olarak, büyük kitlelere ulaşma ve onları yönlendirme konusunda kritik bir rol oynar. Kültürel, ekonomik ve toplumsal yenilikler, değişiklikler ve olaylar, kitle iletişim araçları aracılığıyla gündeme taşınır ve aynı araçlar tarafından gündemden düşürülür (Kaplan, 1991).

Walter Lippmann'ın 1920'lerde belirttiği gibi, kitle iletişim araçları yaşamımızın önemli bir parçasını oluştururken, yakın çevremizin ötesindeki dünya hakkındaki kanılarımız büyük ölçüde iletişim araçlarından edindiğimiz izlenimlere dayanmaktadır. Yine Lippmann'ın söylediği gibi bu araçlar, salt enformasyon kaynağı olmasının ötesinde, bize dünyanın nasıl bir yer olduğuna ve gerçekliğin doğasına ilişkin çerçeveler sunmaktadır (Taş, 2017).

Bu bağlamda, kitle iletişim araçlarının, özellikle gazetelerin, toplumsal belleği oluşturma ve koruma konusundaki rolü oldukça önemlidir. Gazeteler, sadece günlük haberleri değil, aynı zamanda dönemlerine özgü sosyo-kültürel ve ekonomik koşulları da yansıtarak önemli bir tarihsel kaynak teşkil ederler. Bu özellikleriyle gazeteler, tarihsel araştırmalarda ve kent belleğini anlamada değerli bir araç olarak kullanılabilir. Bu doğrultuda, Erzurum'un kent belleğini ve mimarlık faaliyetlerini daha iyi anlamak hedefiyle "İkinci 100'e doğru Erzurum Mekânsal Belleği" başlıklı çalıştay kapsamında yürütülen atölye çalışmasında, mimarlık öğrencilerine tarih, mimarlık ve gazete arşivi kullanımı konularında deneyim kazandırmak amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında özellikle, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında Erzurum'un kentsel değişimi ve kentteki mimarlık faaliyetleri gazete haberleri aracılığı ile okunmaya çalışılmış; öğrencilere kentin geçmişini ve mimari değişimlerini anlamaları için yeni bir bakış açısı sunmak hedeflenmiştir.

Gazete Haberleri ve Çalışma Kapsamında Kullanılması

Atölye çalışmaları bir eğitim ortamı sunmaktadır. Gazeteler salt bir haber kaynağı olmalarının yanında, eğitim amaçlı olarak da değerli kaynaklardır. Çeşitli konulardaki güncel haberleri, resim, fotoğraf ve grafik gibi görsel unsurlarla sunarak, "her gün yenilenen bir kitap" gibi, her eğitim seviyesine uygun bilgiler içerirler. Eğitimde, gazetenin tamamından ziyade, konu ve içeriğe odaklanan gazete kupürlerinin kullanımı esas alınmalıdır. Gazeteler, güncel olayların öğretiminde kullanılan ve tüm eğitim seviyelerindeki öğrencileri geliştirmeye yönelik çok yönlü bir araçtır. Bu araçlar, güncel ve kolay erişilebilir olmaları sayesinde gerçekçi öğretim materyalleri olarak işlev görür (Köse, 2008). Gazeteler, insanların katılımıyla gerçekleşen etkinliklerden, günlük yaşam olaylarına kadar geniş bir spektrumda içerik sunar. Bu sayfalarda, haberlerin yanı sıra özel köşe yazıları, ekonomi, politika, iş dünyası, moda, sanat eleştirileri, eğitim ve kültür çalışmaları yer alır. Ayrıca, günlük etkinlik bilgileri ve çeşitli ilanlar da bulunur. Gazeteler, konuları uzmanlık dili yerine, geniş kitlelerin kolayca anlayabileceği, ortak, açık ve sade bir dille aktarır. Bu yüzden, her konunun kendi özgün gazete anlatım tarzı mevcuttur. Farklı gazeteler, bu içerikleri okuyucularının ilgi ve beklentilerine göre çeşitli biçimlerde işleyerek sunar (Demircan, 2000).

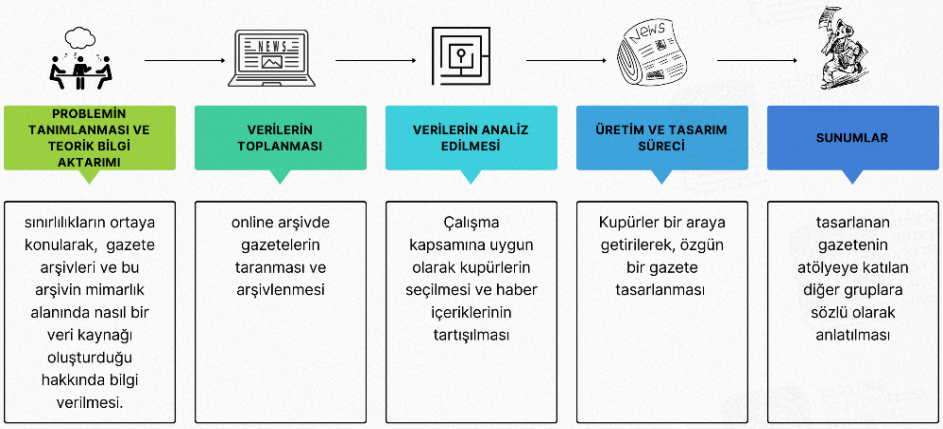
Gazete haber arşivlerinin mimarlık alanında ve eğitiminde kullanımı, geçmişte yapılmış mimari projelerin veya binaların özgün tasarımları hakkında bilgi ve görseller elde etmek için önemli olduğu düşünülmektedir. Bu arşivlerde yer alan makaleler, resimler ve reklamlar, yayınlandıkları dönemin toplumsal ve kültürel dokusunu yansıtır ve toplumun mimariye nasıl baktığını ve mimarlıkla ilgili hangi tartışmaların yaşandığını gösterir. Ayrıca, bu belgeler, yazıldığı dönemin dilini ve görsel estetiğini de yansıtarak tarihi bir bakış açısı sunar. Gazeteler, yayınlandıkları zamanın toplumsal, kültürel ve estetik değerlerini yansıtan önemli bir kaynak olarak, mimari tasarımların sadece fiziksel boyutunu değil, aynı zamanda toplumsal bağlamını anlamaya yardımcı olur.

Mimarlık eğitiminde öğrenciler, gazetelerde yer alan haberler, makaleler ve reklamlar aracılığıyla, bir dönemin mimari anlayışına ve o dönemde yaşanan toplumsal tartışmalara ışık tutan değerli bilgiler edinebilirler. Bu hem tarihsel bağlamı anlamalarını hem de mevcut mimari projeleri daha iyi değerlendirebilmelerine katkı sağlar. Ayrıca, gazete arşivlerinin incelenmesi, öğrencilerin araştırma ve analiz yeteneklerini geliştirmelerine, farklı dönemlerin mimari estetiğini, tartışmalarını, olaylarını kavramalarına olanak tanır. Böylece, gazeteler, mimari

eğitimde sadece bilgi kaynağı değil, aynı zamanda öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştiren bir veri kaynağı olarak da işlev görür.

Atölye Süreci- Çalışma Basamakları ve Yöntem

Atölye süreci 5 aşamada kurgulanmıştır. Birinci aşamada problemin tanımlanması ve öğrencilere teorik bilgi aktarımı, ikinci aşamada verilerin toplanması, üçüncü aşamada verilerin analiz edilmesi, dördüncü aşamada üretim ve tasarım süreci, beşinci aşamada ise sunumlar yapılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma basamakları

- Problemin Tanımlanması ve Teorik Bilgi Aktarımı: Öğrencilerle tanışmanın ardından, kısa sürede ürün elde edilmesi amacıyla sınırlılıklar ortaya konulmuştur. Öğrencilere gazete arşivleri ve bu arşivin mimarlık alanında nasıl bir veri kaynağı oluşturduğu hakkında bilgi verilmiştir. Öğrencilerin bu konudaki fikirleri alınarak tartışılmıştır.

- Verilerin Toplanması: Atölye süresi sınırlı olduğu için çevrimiçi erişime açık olan gazete arşivleri üzerinden tarama yapılmıştır. Bu bağlamda, İstanbul Üniversitesi tarafından "gazeteden tarihe bakış" projesi kapsamında dijital ortama aktarılan gazete arşivleri kullanılmıştır. "Erzurum" anahtar kelimesi aratılarak, bu kelimenin geçtiği tüm gazete sayfaları filtrelenerek toplam 10.000 adet gazete sayfasına erişilmiştir. Öğrenciler gruplara ayrılarak Erzurum kelimesinin yer aldığı haberlerden mimarlık ile ilgili olanların arşivlenmesi istenmiştir. Amaca yönelik olması ve sürenin verimli kullanılması için reklam ve ilan sayfaları incelemeye dahil edilmemiştir. Haberler "tarih_haber başlığı_sayfa_gazete ismi" biçiminde kodlanarak arşivlenmiştir.

- Verilerin Analiz Edilmesi: Öğrenciler tarafından konuya uygun olduğu düşünülen haber kupürleri tüm öğrencilerle birlikte incelenmiş; dikkat çekici bulunan noktalar tartışılmış ve sunum için kullanılacak olan kupürler ayrılmıştır.

- Üretim ve Tasarım Süreci: Kupürler bir araya getirilerek, özgün bir gazete tasarlanmıştır. Gazetenin son sayfasında öğrenciler kendi derledikleri bilgiler ile bir köşe yazısı ve Erzurum'a özgü bir bulmaca hazırlamıştır.

- Sunumlar: Sonuç ürün dijital ekran üzerinden ve çıktı olarak alınan gazete sayfaları ile atölyeye katılan diğer gruplara sözlü olarak ifade edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi: Haberler ve İçerikleri

Öğrenciler, Erzurum iline odaklanan ve mimarlık ile ilgili haberleri taramak için küçük gruplara ayrılarak çalışmış ve bulunan haberler arşivlenmiştir. Bu sürecin ardından ele alınan haberler tüm öğrencilerle incelenerek ve haberler üzerine kapsamlı tartışmalar yürütülmüştür. Gazeteler incelendiğinde, Erzurum kentindeki değişen ölçeklerdeki bayındırlık faaliyetleri, demiryolu hattının kente gelişi, Atatürk Üniversitesinin kuruluşu ve inşa süreci özellikle odaklanılan konular olduğu görülmüştür.

Erzurum Kentindeki Bayındırlık Faaliyetleri

Cumhuriyet Dönemi, Türkiye'de kapsamlı bir modernleşme hareketinin başlangıcını temsil etmektedir. Bu süreç, Erzurum şehrinin mimarisinde de önemli dönüşümlere yol açmıştır. Türkiye'nin modern bir ulus devlet olarak inşası amacıyla başlatılan planlama süreci, Erzurum'daki bayındırlık çalışmalarının temelini oluşturmuştur. Bu bağlamda, Erzurum'da yürütülen bayındırlık faaliyetleri, şehrin modernizasyonu ve gelişimi açısından büyük bir öneme sahiptir. Söz konusu dönemde, kentte eğitim, sağlık, ulaşım ve şehircilik gibi alanlarda çeşitli yenilikler ve gelişmeler meydana gelmiştir (Dursun, 2020; Dursun, 2023; Sağlam, 2021).

Atölye sürecinde yapılan araştırmalarda da bu döneme ilişkin imar faaliyetlerinin gazetelerde sıklıkla haber olarak sunulduğu görülmektedir. Bu imar faaliyetleri "*Erzurum şarkın en mamur şehri olacaktır*", "*Erzurum şehri modern ve planlı bir mamure olacak*", "*Erzurum günden düne gelişiyor*", "*Erzurum yeniden kuruluyor, planlar hazırlandı, tasdik edildi*", "*Yeni Erzurum iki seneye kadar tamamlanmış olacak, evlerin inşasına başlanıyor", "Erzurum modern bir şehir haline geliyor*", "*Üzerinde çok çalışmaya mecbur olduğumuz şehir*", *"Erzurum'da büyük bir tuğla ve kiremid fabrikası kuruldu"* başlıkları ile haberlerde yer almıştır (Resim 1).

Resim 1. Erzurum kentindeki bayındırlık faaliyetlerine dair gazete haberlerinden örnekler (Milliyet, 1930; Kurun,1937; Son Posta,1937; Akşam, 1937; Son Posta, 1949; Tan, 1936; Son Posta, 1937)

Haber içeriklerinde modern kent olma vurgusu ile kentin imar süreci anlatılmaktadır. Örneğin, Akşam gazetesinin 1937 tarihli bir haberinde, Erzurum'un "*Doğunun en büyük ve en mamur şehri olmağa namzed*" olarak nitelendirildiği ve yeni Belediye Başkanı Mühendis Şevket

Arı'nın kent içindeki yolların düzenlenmesi ve yeni parklar ile meydanlar inşa etmeye başladığı belirtilmiştir. Kurun gazetesinin 1937 tarihli bir başka haberinde ise, tanınmış Şehircilik Uzmanı Profesör Lambert'in Erzurum'un gelecek planlarına dair bir konferans verdiği ve şehrin yeni meydanlar, parklar, sinema binası, stadyum gibi yapılarla donatılacağı anlatılmıştır. Son Posta gazetesinin aynı yılda yayımlanan bir haberinde ise, yeni Erzurum şehrinin planlarının tasdik edildiği, şehrin bahçe ve ağaçlandırma çalışmalarına önem verildiği vurgulanmış; millet bahçesinin de güzel bir park haline getirildiği aktarılmıştır. Aynı haberde, Cumhuriyet Oteli ve belediyeye ait diğer önemli mülklerin esaslı bir onarımla tamir edildiği; ayrıca halkın sağlık ve yaşam kalitesini ilgilendiren işletmeler, özellikle kasaplar, bakkallar, kahvehaneler ve otellerde, kapsamlı iyileştirmeler ve onarımlar gerçekleştirildiği belirtilmiştir. 1949 tarihli Son Posta gazetesi haberinde Erzurum kenti nüfusunun sürekli artmakta olduğu, işsizlik tehlikesine karşı şeker ve çimento fabrikalarının yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Bu haberler, Erzurum'un Cumhuriyet Dönemi'nde nasıl bir kentsel ve mimari dönüşüm yaşadığının ve modern bir kent olarak nasıl şekillendiğinin anlaşılması açısından değerli bilgiler sunmaktadır. Bu dönemde yapılan yenilikler ve geliştirmeler, şehrin sosyal ve ekonomik yapısını da etkilemiş, Erzurum'u modern Türkiye'nin önemli kentlerinden biri haline getirmiştir.

Demir Yolunun Erzurum Kentine Gelişi

Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel bir hedefi olan Anadolu'nun doğusuna demiryolu ulaştırılması, ulaşım altyapısında önemli bir gelişme olmuştur. Özellikle Doğu Anadolu, Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında modern ulaşım imkanlarından mahrum bırakılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde başlatılan genişletme çabaları sonucunda, 1930'da Sivas ve 1939'da Erzurum demiryolu hattına kavuşmuştur. Bu hatlar, sadece ulaşımı değil, bölgesel ekonomik ve sosyal gelişimi de olumlu yönde etkilemiş; Erzurum'u Ankara ve İstanbul ile bağlarken, Sovyet Rusya ve İran ile ilişkileri güçlendirmiştir. Demiryolu, ayrıca milli birlik ve kültürel etkileşimi artırarak eğitim imkanlarını genişletmiştir (Eyyupoğlu, 2018; Küçükuğurlu ve Saylan, 2008).

Erzurum'a demiryolu ulaşımının sağlanması, şehrin tarihini ve talihini etkilemenin yanı sıra, Türkiye'nin doğusu ile batısını bağlayan önemli bir inşa faaliyetidir. Atölye kapsamında yapılan gazete taramalarında haberlerin büyük bir çoğunluğunun bu konu üzerine odaklandığı görülmüş, kente demiryolu hattı ile ulaşımın sağlanmasının o dönem oldukça önemsendiği anlaşılmıştır.

Konuya ilişkin haberler, "*Demiryolu siyasetimizde büyük inkişaf*", "*Erzurum-Erzincan yolunda bir tünel bugün açılıyor*", "*Demiryolu Erzurum'a varıyor*", "*Erzurum hattında mühim bir tunel açıldı*", "*Demiryolu Erzurum'a yaklaşıyor*", "*Cümhuriyet Nafiası bugün tam 23 yeni köprünün inşasına devam ediyor*", "*Erzurumlular gelecek yıl tene kavuşacaklar*" gibi başlıklar ile sunulmuş, demiryolu hattının geliş süreci okurlar ile paylaşılmıştır (Resim 2).

Erzurum'a demiryolu bağlantısının sağlanması sürecine dair haber içeriklerinde, bu gelişmenin şehrin sosyal ve ekonomik yapısında önemli değişiklikler yaratacağına dair beklentiler ön plana çıkmaktadır. Son Posta gazetesinin 1938 tarihli bir haberinde, "*Gelecek yılın Cumhuriyet Bayramı'nda tren işlemeye başladığı zaman, Erzurumlu mahsur kalmaktan kurtulmuş olacak*" ifadesiyle, demiryolu bağlantısının şehrin izolasyonunu sona erdireceği ve yerel halkın yaşam koşullarını iyileştireceği vurgulanmıştır. Aynı haberde, Erzurumlu vatandaşların tarihsel olarak yaşadığı zorluklar ve bu zorlukların toplumsal ruh haline etkisi, "*Erzurumlu tabiaten*

somurtgandır... bu beldede oturanlar hiç rahat yüzü görmemişlerdir... memleket baştan başa mezarlıklar ile çevrilidir" şeklinde betimlenmiştir. Bu ifadeler, demiryolu bağlantısının, şehrin tarihindeki zorluklara bir son vererek, yerel halkın geleceğe daha umutlu bakmasını sağlayacağı beklentisini ortaya koymaktadır. Demiryolu hattının inşası sürecine dair Akşam gazetesinin 1939 tarihli bir haberinde ise, "*Birkaç sene evvel bir insanın geçemediği yerlerden bugün tren geçiyor... Hat beş senede tamamlanmış, 80 milyon liraya mal olmuş, 32 kilometre uzunluğunda 153 tünel açılmıştır*" ifadeleriyle, demiryolu hattının teknik ve mali detaylarına yer verilmiştir. Bu bilgiler, projenin büyüklüğü ve zorlukları hakkında somut bilgiler sunarak, Erzurum'un dönüşümünde demiryolunun oynadığı kritik role dikkat çekmektedir.

Demiryolu siyasetimizde büyük inkişaf
ERZURUM YOLUNDAYIZ!
Bütün Anadolu baştan başa çelik ağlarla örülüyor

Erzurumlular gelecek yıl trene kavuşacaklar
Gelecek yılın Cumhuriyet bayramında tren işlemeğe başladığı zaman artık Erzurumlu mahsur kalmaktan kurtulmuş olacak

Sivas - Erzurum hattının bir istasyonu daha açıldı

Demiryolu Erzuruma yaklaşıyor
Her taraf sevinç içinde trenin Erzuruma varmasını bekliyor

Sivas - Erzurum yolu nasıl yapıldı?
Bir kaç sene evvel bir insanın geçemediği yerlerden bugün tren geçiyor

Resim 2. Demir yolunun Erzurum kentine gelişine dair gazete haberi örnekleri (Tan, 1936; Son Posta, 1938; Akşam, 1939; Akşam Postası, 1939; Akşam, 1939)

Bu haberler, Erzurum'a demiryolu bağlantısının sağlanmasının, şehrin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını nasıl etkilediğini anlamak açısından önemli örneklerdir. Demiryolu, Erzurum'un tarihsel izolasyonunu sona erdirerek, şehri ulusal ekonomi ve ulaşım ağlarına daha sıkı bir şekilde entegre etmiş ve böylece şehrin modernleşme sürecine önemli katkılarda bulunmuştur.

Atatürk Üniversitesinin Kuruluşu ve İnşa Süreci

Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir üniversite kurma fikri, Mustafa Kemal Atatürk döneminde başlamış; Atatürk, böyle bir üniversitenin Van Gölü kenarında kurulabileceğini düşünmüştür. Ancak Atatürk'ün vefatından sonra, Van'da üniversite kurma fikri yeterince tartışılamamış ve geliştirilmemiştir. 1951 yılında, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Doğu Anadolu'da kurulacak ilk üniversitenin yerini belirlemek üzere bir heyet oluşturulmuş, heyet tarafından Doğu Anadolu'da ilk üniversitenin kuruluşu için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Heyetin yaptığı geziler ve değerlendirmeler sonucunda, Van, Diyarbakır veya Elâzığ'da bir üniversite kurulması gündeme gelmişken, dönemin Erzurum Valisi Cemal Göktan'ın Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile yaptığı görüşme sonucunda heyetin Erzurum'u ziyaret etmesi sağlanmış ve sonrasında Erzurum, yeni bir üniversite şehri olarak seçilmiştir (Namal ve Karakuzu, 2016).

Erzurum'un kurtuluşunun 37. yıl dönümü olan 12 Mart 1955'te, kurulacak üniversitenin "Atatürk Üniversitesi" adını alacağı duyurulmuştur. Üniversite kuruluşu için kanun tasarısı, 31 Mayıs 1957'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiştir. Böylece Atatürk Üniversitesi,

1957 yılında Türkiye'nin altıncı üniversitesi olarak resmi olarak kurulmuş; 1958 yılında Ziraat ve Fen-Edebiyat Fakülteleriyle öğretime başlamıştır (Namal ve Karakuzu, 2016).

Atölye çalışmaları sırasında yapılan gazete arşivi araştırmaları, Atatürk Üniversitesinin kuruluş sürecine dair detaylı bilgilerin var olduğunu ortaya çıkarmıştır. Üniversitenin nerede kurulacağı, Erzurum'da kurulmasına karar verildikten sonra üniversitenin açılış tarihi, yürütülecek eğitim modeli, kampüs ve binaların yerleşimi ve mimarisi gibi konuların gazetelerde gündeme geldiği görülmüştür. Bu haberler, üniversitenin kuruluş sürecinin sadece eğitim ve akademik çevre için değil, geniş halk kitleleri için de önemli olduğunu göstermektedir.

Konuya ilişkin haberler, "*Doğu üniversitesinin tesisi için hazırlıklar*", "*Atatürk Üniversitesi hazırlıkları", "Doğuda kurulacak Atatürk Üniversitesi ile alakalı tetkikler", "Atatürk Üniversitesi 4 vilayette kurulacak", "Atatürk Üniversitesinin kurulacağı yer", "Atatürk Üniversitesi, Amerika'daki Nebreska Üniversitesinin eşi", "Erzurum'da kurulacak Atatürk Üniversitesi için Erzurumluların yardımı", "Atatürk Üniversitesinde bütün fakülteler olacak", "Atatürk üniversitesinin temeli dün atıldı"* gibi başlıklar ile aktarılmıştır (Resim 3).

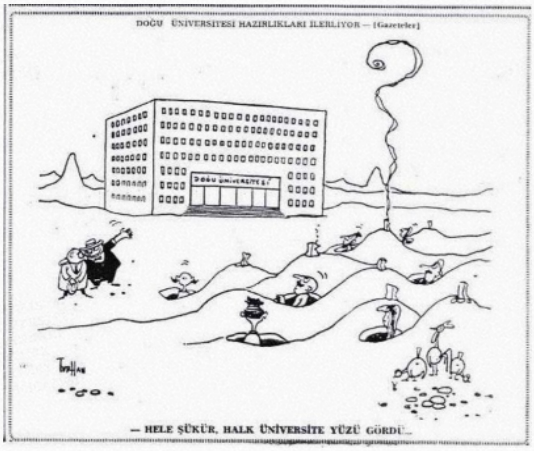

Resim 3. Atatürk Üniversitesinin kurulması sürecine dair gazete haber başlığı örnekleri (Milliyet, 1957; Milliyet, 1958; Cumhuriyet, 1955; Milliyet, 1955; Milliyet, 1955; Milliyet, 1958; Milliyet, 1957)

Atatürk Üniversitesinin Erzurum'da kuruluş süreci, dönemin basınında önemli bir yer tutmuştur. Cumhuriyet gazetesinin 1953 tarihli haberinde, "*Doğuda kurulacak üniversitenin yerinin tespiti için Doğu Anadolu vilayetlerinde detaylı incelemeler yapıldığı*" bildirilmiştir. Üniversitenin 1955'te Erzurum'da kurulması kararı, Cumhuriyet gazetesine göre, yerel halk tarafından büyük coşkuyla karşılanmış, birçok vatandaşın üniversiteye yardım sağlamak için girişimde bulunduğu ve 250 kişilik öğrenci yurdu kurulması için adımlar atıldığı kaydedilmiştir. Milliyet gazetesinin 1955 ve 1958 tarihli haberlerinde, üniversitenin Amerikan eğitim modeline göre işleyeceği, Nebreska Üniversitesi ile iş birliği yaparak bina planlarının hazırlanacağı ve üniversitenin Erzurum için bir kalkınma planının parçası olduğu belirtilmiştir. Gazete, ayrıca üniversitenin kuruluş kanunu tartışmalarında, mebusların Atatürk Üniversitesinin Doğu Anadolu'nun kalkınmasındaki önemini vurguladığını, Hamit Şevket İnce'nin heyecanla Atatürk'ün adının bu üniversite ile Doğu Anadolu'da bir ilim abidesi olarak anılacağını ifade ettiğini ve kendi kütüphanesindeki kitapları bağışladığını aktarmıştır. Aynı gazetenin 1958 tarihli haberinde üniversitenin, öğretim, araştırma ve halka, özellikle çiftçilere, bilimsel yöntemlerle teknik bilgi sağlama olmak üzere üç temel fonksiyonu olduğu açıklanmıştır. Son olarak,

Milliyet'in bir başka 1958 tarihli haberinde, üniversitenin temelinin 1956'da atıldığı ve inşaatının tüm modern tesisleriyle birlikte 10 yıl içinde tamamlanacağı belirtilmiştir.

Milliyet gazetesinin 1954 yılına ait bir sayısında "*Doğu Üniversitesi'nin hazırlık sürecinin ilerlemesini"* konu alan bir karikatür, üniversitenin uzun süren açılış sürecini eleştirel bir bakış açısıyla yansıtmaktadır. Başlıkta "*Doğu Üniversitesi hazırlıkları ilerliyor*" ifadesi ve "*Hele şükür halk üniversite yüzü gördü*" yazısı, halkın üniversiteye olan özlemini ve beklentilerini vurgulamaktadır. Karikatürde, "Doğu Üniversitesi" adı verilen yapının tasviri, dönemin mimari üslubunu yansıtan modern mimarlık örnekleriyle benzerlikler göstermektedir. Bu karikatür, üniversitenin yalnızca eğitim alanında bir kurum olmakla kalmayıp, aynı zamanda dönemin modern mimarisini yansıtan bir yapı olarak da önemini gösteren bir özellik taşımaktadır (Resim 4).

Resim 4. Atatürk Üniversitesi'nin açılış sürecine atıfta bulunan karikatür (Cumhuriyet, 1954)

Bu haberler, Atatürk Üniversitesi'nin kuruluşunun sadece Erzurum ve Doğu Anadolu için değil, aynı zamanda ulusal düzeyde de büyük bir önem taşıdığını göstermektedir. Üniversitenin eğitim modeli, kampüs yapısı ve bölgesel kalkınmadaki rolü, dönemin basınında geniş yer bulmuş ve toplumun farklı kesimlerinden destek görmüştür.

Üretim ve tasarım süreci

Veri toplama sürecinde, öğrencilerin derlediği haberler, mimari değerler açısından analiz edilmiş, söz konusu yapıların güncel durumları, haber içeriklerinin mimarlık konusunda aktardığı bilgilerin neler olduğu gibi konular üzerinde kapsamlı bir tartışma ve fikir alışverişi gerçekleştirilmiştir. Araştırma süreci boyunca, gazete sayfa tasarımları hakkında bilgi edinen öğrenciler, haberleri belirli bir düzen içerisinde konumlandırarak, şehrin mimari mirasına dair bilgileri içeren bir gazete hazırlamışlardır. İnceledikleri haberlerden, haber yazın dili konusunda fikir edinen öğrenciler kendi istekleri ile de özgün bir haber sayfası hazırlamak ve haber içeriği yazmak istemişlerdir. Kentte süregelen imar faaliyetleri sırasında zarar gören yapılara değinilen bu haberde, tarihi yapıların korunmasının önemine dikkat çekmişlerdir.

Gazete basım formatının içeriğinde yer alan haber, ilan, köşe yazısı gibi bileşenlerin yanı sıra bulmacalar da önemli bir yer edinmektedir. Son olarak, bu çalışmada kısa sürede öğrencilerin topladıkları verileri ve bir araya getirdikleri yeni gazete sayfalarını özümsedikleri ve

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI ATATÜRK UNIVERSITY PUBLICATIONS

öne çıkan parçalarını yaratıcı bir biçimde ele aldıkları bir bulmaca tasarlamışlardır. Böylece Erzurum'un kültürel değerlerini içeren eğlenceli bir üretim süreci gerçekleşmiştir (Resim 5).

Resim 5. Derlenen haberler ile hazırlanan gazete

Sonuç

Atölye çalışması, Erzurum'un Cumhuriyet Dönemi'nde yaşadığı mimari ve kentsel dönüşüm süreçlerini gazete haberleri üzerinden inceleme üzerine kurgulanmıştır. Öğrenciler, dönemin imar faaliyetlerini kapsamlı bir şekilde anlamak amacıyla gazete arşivlerinden yararlanmış; Erzurum'un Cumhuriyet Dönemi'ndeki mimari ve kentsel değişimini anlamak için gazete haberlerini bir araştırma aracı olarak etkin şekilde kullanmışlardır. Çalışmanın metodolojisi, gazete haberlerini toplamak, analiz etmek ve bu haberlerden yola çıkarak Erzurum kentinin mimari ve kentsel tarihini yeniden yorumlamak üzerine kurulmuştur. Bu metodoloji, öğrencilere, tarihsel olayları ve mimari değişimleri gazete haberleri aracılığıyla nasıl okuyabileceklerini göstermiştir. Bu süreç, mimarlık tarihi ve toplumsal dönüşümler hakkında gazete haberlerinin potansiyelinin farkına varmalarına yardımcı olmuştur. Ayrıca Cumhuriyet'in 100. yılında, kentin geçmişini gazete haberleri aracılığı ile irdelemek, Erzurum kentinin tarihine ve kültürel mirasına yönelik ilgi ve bilinci artırmayı desteklemiştir.

Sonuç olarak, atölye çalışması, mimarlık öğrencileri için tarihsel ve kentsel araştırmalarda gazete arşivlerinin nasıl etkili bir araç olabileceğini göstermiş, Erzurum kentinin Cumhuriyet Dönemi mimari ve kentsel değişimini anlamada yeni yollar sunmuştur. Ayrıca, öğrencilerin kendi yaratıcı düşünce ve ifade becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunarak, mimarlık eğitiminin sadece teknik bilgi ve becerilerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda tarihsel ve kültürel bağlamları anlamayı ve yorumlamayı da içermesi gerektiğini vurgulamıştır.

Teşekkür

Atölyenin düzenlenmesinde katkıları için Prof. Dr. Reyhan MİDİLLİ SARI'ya; atölyeye katılımım konusunda rehberlik eden danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Aysun AYDIN SANCAROĞLU'na; atölyeye grubu öğrencileri "Aybüke Dumlu, Ayşenur Atalay, Aslı Asılbay, Ahsen Sude İpek, İlayda Kader Varhan, Sude Nur Gürhan, Hayrunisa Koçak, Hamza Atcıoğlu ve Umut Samet Buzdağlı"ya sürecin her aşamasında gösterdikleri çaba ve aktif katılımları için teşekkür ederim.

Kaynakça

Akşam Postası, "Demiryolu Erzurum'a yaklaşıyor", 22 Temmuz 1939, s.2

Akşam, "Erzurum şarkın en mamur şehri olacaktır", 26 Temmuz 1937, s. 12

Akşam, "Erzurum'da imar faaliyeti ilerliyor", 20 Ekim 1937, s.6

Akşam, "Sivas-Erzurum yolu nasıl yapıldı?", 27 Ekim 1939, S. 5

Arabacı, C., (2004). Basın ve Siyaset Üzerine, Medyada Yeni Yaklaşımlar, Metin Işık (ed.), Konya: Eğitim Kitabevi.

Başaran İnce, G. (2010). Toplumsal Hatırlama/Unutma Sürecinde Basın: Kolektif Siyasî Belleğimizdeki Cumhuriyet Tasavvuru, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Cumhuriyet, "Doğuda kurulacak üniversite", 22 Temmuz 1953, s.3

Cumhuriyet, "Erzurum'da açılacak Atatürk Üniversitesi için Erzurumluların yardımı", 4 Nisan 1955, s.3.

Çakır, H., (2007). Gazeteciliğe Giriş, Konya: Tablet Yayınevi.

Demircan, Ö., 2000. İletişim ve Dil Devrimi, İstanbul: Yaylım Yayıncılık.

Dursun, D. (2020). Erzurum'un ilk planlama deneyimi: 1939 Lambert planı. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 35(4), 1877-1896.

Dursun, D. (2023). Lambert'in Erzurum Planı. *İDEALKENT*, 15(41), 576-605.

Eyyupoğlu, İ., (2018). Erzurum Devlet Demiryolları Mahallesi Proje Yarışması (1945). *Atatürk Dergisi*, 7(1), 11-36.

Kaplan, Y., (1991). Enformasyon Devrimi Efsanesi, s.1, Kayseri: Rey Yayınları..

Köse, E. Ö. (2008). Gazete haberlerinin biyoloji eğitiminde kullanımı. *Journal of Theoretical Educational Science*, 1(2).

Kurun, "Erzurum şehri modern ve planlı bir mamure olacak", 17 Eylül 1937, s.2

Küçükuğurlu, M., & Saylan, G. F. (2008). Şimendiferin Erzurum Yolculuğu, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, *15*(38), 313-342.

Milliyet, "Amerika'nın Atatürk Üniversitesine yardımı", 1 Nisan 1955, s.7

Milliyet, "Atatürk Üniversitesi Kanunu Kabul edildi", 1 Haziran 1957, s.1.

Milliyet, "Atatürk Üniversitesi pazartesi günü açılıyor", 12 Kasım 1958, s.1

Milliyet, "Atatürk Üniversitesi, Amerika'daki Nebraska Üniversitesinin eşi", 18 Kasım 1958, s.1

Milliyet, "Atatürk Üniversitesindeki bütün fakülteler olacak", 27 Nisan 1955, s.1

Milliyet, "Atatürk Üniversitesinin Temeli Dün Atıldı", 24 Temmuz 1957, s.1

Milliyet, "Doğu Üniversitesi bugün açılıyor" 17 Kasım 1958, s.1

Milliyet, "Doğu üniversitesi hazırlıkları ilerliyor", 22 Aralık 1954, s.1

Milliyet, "Üzerinde çok çalışmaya mecbur olduğumuz bir şehir: Erzurum", 23 Kasım 1930, s.6.

Namal, Y., Karakuzu, H. (2016). Türkiye'de Üniversite Açma Politikasına Bir Örnek: Doğu Üniversitesi Fikrinden Atatürk Üniversitesi'ne, *Tarih Okulu Dergisi*, 9(27), 481-517.

Sağlam, T., (2021). Bir Caddenin Oluşum Evreleri: Erzurum Cumhuriyet Caddesi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (3), 1171-1199.

Son Posta, "Doğu Mektupları: Erzurum'da büyük bir tuğla ve kiremid fabrikası kuruldu", 21 Aralık 1937, s.5

Son Posta, "Erzurum günden güne gelişiyor", 20 Haziran 1949, s.5

Son Posta, "Erzurum yeniden kuruluyor planlar hazırlandı, tasdik edildi", 23 Mart 1937, s. 5

Son Posta, "Erzurumlular gelecek yıl trene kavuşacaklar", 17 Mart 1938, s. 5

Tan, "Demiryolu siyasetimizde büyük inkişaf", 29 Ekim 1936, s.1

Tan, "Erzurum'da modern bir mahale kuruluyor", 5 Eylül 1936, s.10

Taş, O. (2017). İletişim, medya ve kültür: Anahtar kavramlar, Ankara: Ütopya.

Tokgöz, O. (1981). Temel gazetecilik (Vol. 6). Ankara: İmge.

Tosh, T., (1997). Tarihin Peşinde-Modern Tarih Çalışmasında Hedefler, Yöntemler ve Yeni Doğrultular, (Çev: Özden Arıkan), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.